

Vass Gergely

A térképészek problémája

A számítógépes grafikában gyakran szükséges gömbfelületekre textúrát feszítenünk. Ez a feladat a 3D gömb minden egyes pontja és a 2D textúra pontjai közötti megfeleltetést jelenti. A térképészek már évszázadok óta küzdenek pontosan ezzel a problémával, hiszen ők az ellenkező irányból közelítik meg ugyanazt a kérdést: a földgolyót szeretnék „kiteríteni” síkba. Sajnos mind a 3D grafikusoknak, mind a kartográfusoknak bele kell törődniük a szomorú ténybe: nem létezik és nem is létezhet tökéletes megoldás a problémára...

Biztosan minden kedves olvasónk puclot már narancsot. A térképészek – és 3D grafikusok – problémája abból adódik, hogy nem lehet a lehámozott narancshéjat síkba kiteríteni, mindenképpen el fog szakadni. A térképek és textúrák készítése annyival egyszerűbb, hogy míg a narancshéj nem torzítható tetszőlegesen, addig a digitális képek igen. De hogyan torzítsunk, hogy az a lehető legjobb eredményt adja? Sajnos erre a kérdésre sem lehet egyértelmű választ kapni. Vizsgáljuk meg, hogy a térképészek milyen szempontokat vesznek figyelembe a térképek készítésénél!

- Tudunk a térképen korrekt módon távolságot mérni? Ha kiválasztunk tetszőleges két pontot a térképen, akkor a köztük lévő távolságból általában csak nagyon nehezen lehet

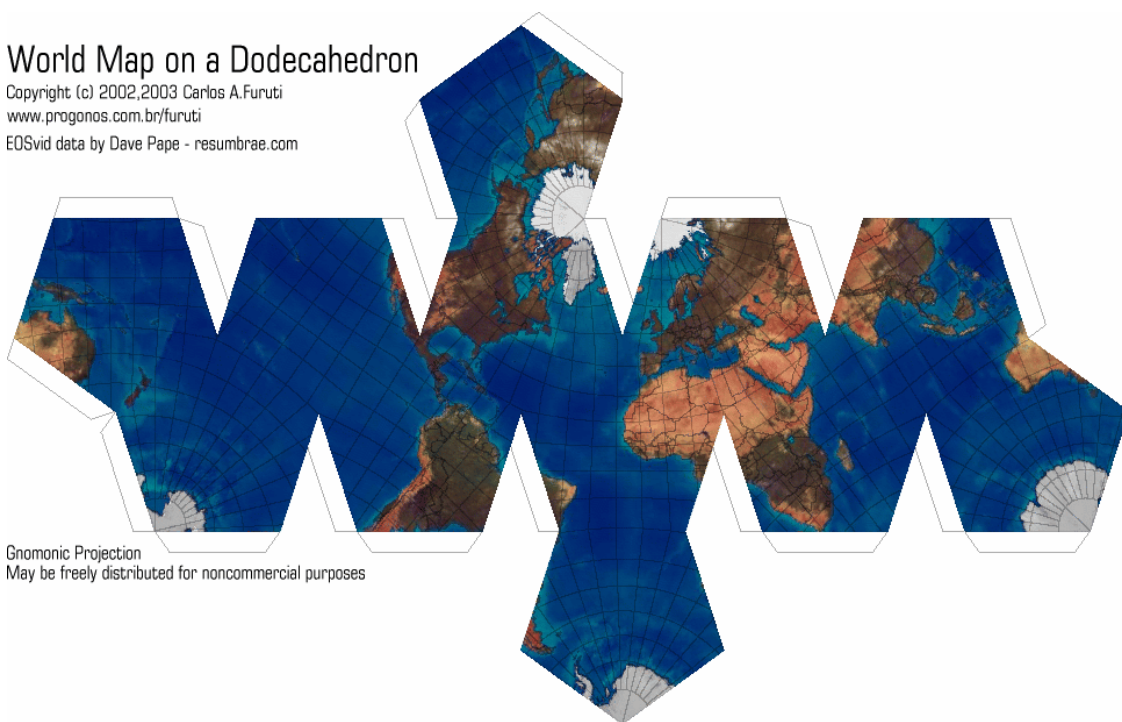

meghatározni a valódi távolságot. Ez pl. térképes navigációnál alapvető kérdés.

- A térkép segítségével meg tudjuk határozni két pont közötti legrövidebb utat? Aki már látta térképen, hogy a nemzetközi repülőjáratok – különösen a tengerentúliak – milyen útvonalon repülnek, az először valószínűleg igen meglepődött. Míg síkban két pont között a legrövidebb távolságot az összekötő egyenes szakasz határozza meg, addig a térképen ez általában nem igaz.
- Megőrzi a térkép a földrészek alakját? Ha a térkép készítésénél használt leképezés lokálisan szögtartó, azaz kis területet vizsgálva az alakok hasonlóak eredeti formájukhoz, akkor alaktartó térképről beszélünk. Természetesen ezeken a térképen a kontinensek egymáshoz viszonyított mérete mindig nagyon torz
- Jól ábrázolja a területek arányait a térkép? Sok alaktartó térképen Grönland mérete megegyezik Afrikával, míg a valóságban ez közel sincsen így. Sejthető, hogy a méret és a forma közül

World Map on a Dodecahedron

Copyright (c) 2002,2003 Carlos A. Furuti
www.progonos.com.br/furuti
EOSvid data by Dave Pape - resumbrae.com

Gnomonic Projection
May be freely distributed for noncommercial purposes

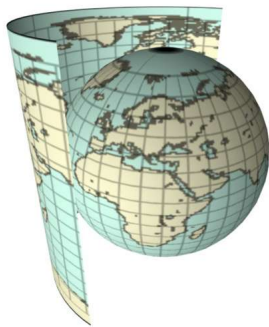
valamelyik mindenképpen torzulni fog minden térképen/textúrán.

- Mely területek torzulnak jobban, melyek kevésbé? Hogyan válasszuk meg a térkép középpontját vagy tengelyét? Egy sarki kutató számára használhatatlan az a térkép mely az egyenlítő vidékét ábrázolja torzítás nélkül, míg a sarkvidék teljesen eltorzul, szétnyúlik a térképen.

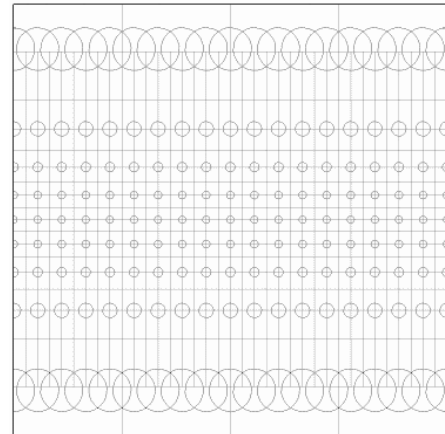
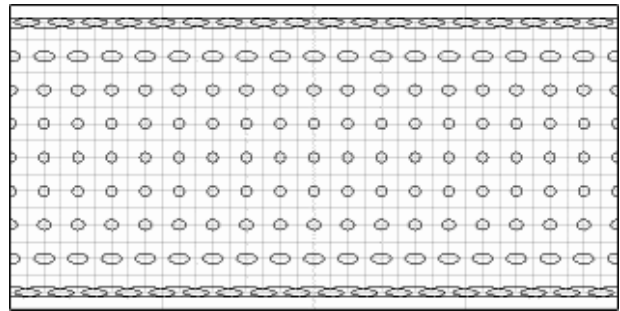
A 3D grafikában a gömb textúrázása leggyakrabban az ún. környezeti textúrák (environment mapping) létrehozásakor kerül terítékre. Ennek a technikának az a lényege, hogy a környezetet egy virtuális, textúrával ellátott gömb reprezentálja, a tükröződések pedig – a költséges sugárkövetés helyett – ennek használatával számítjuk ki. Szerencsére a textúra felfeszítésének kiválasztásakor talán könnyebb dolgunk van mint térképész kollégáinknak, hiszen valamivel kevesebb szempontot kell figyelembe vennünk. A leglényegesebb szempontok az alábbiak:

- Hol torzul nagyon a textúra, hol kevésbé?
- Lesz-e olyan pontja a textúrának, ahol sok pixel egy pontba „csomósodik” össze?
- A torzítás lehetővé teszi-e, hogy kézzel fessük a textúrát?
- Létezik-e olyan beviteli eszköz, melyel valódi textúrákat tudunk rögzíteni ill. fényképezni?

A következőkben végignézzük a legnépszerűbb térképészeti és grafikai eljárásokat a gömb „kiterítésére”, és közben megismerjük a

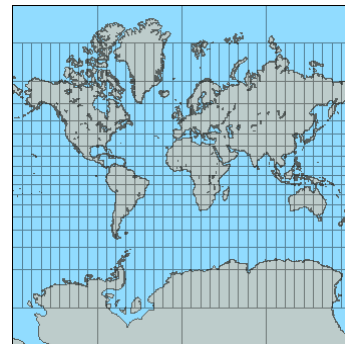

A hengervetület mind a térképészetben, mind a grafikában népszerű

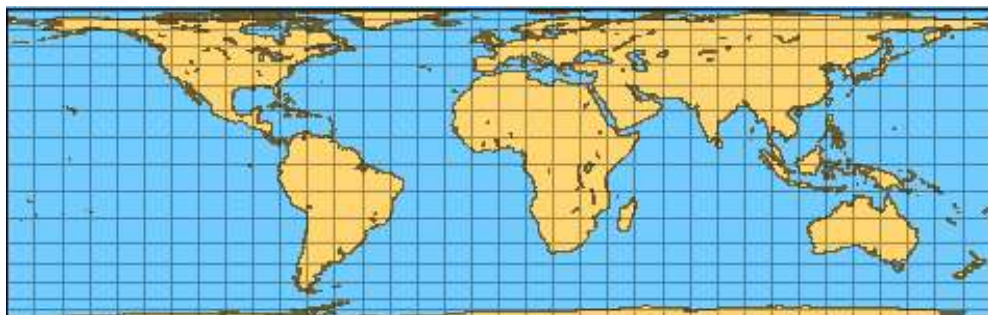

A Lambert és a Mercator féle vetület torzítása. (Tissot féle indikátrix).

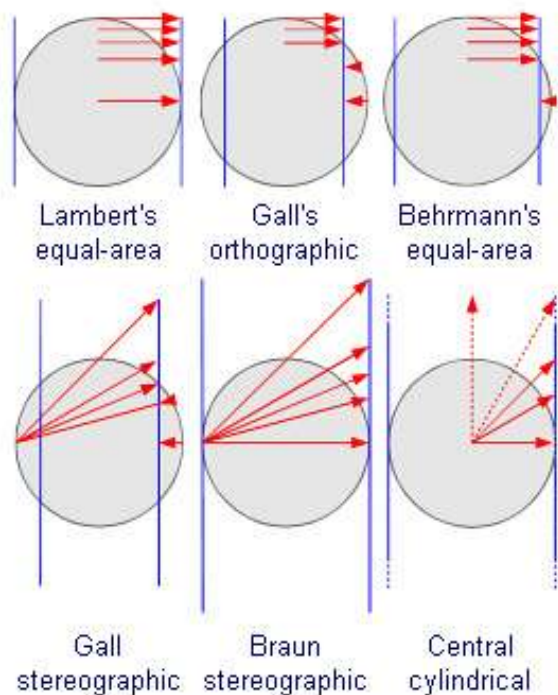
térképészek által használt „torzulási ellipsziseket”, avagy Tissot féle indikátrix-okat, melyeket 1881 óta használnak a térképészek. Ezek a szemléletes ábrák jól illusztrálják a különböző vetületek torzítását. Képzeljünk el egy kömböt, melyre azonos méretű köröket rajzolunk. Ha ezt a gömböt valamilyen eljárással síkba vetítjük, akkor a körök alakja és/vagy mérete megváltozik. Az így eltorzított

Mercator féle hengervetület.

Gyakran használt Lambert féle vetület.

Különböző hengervetületű térképek (a jobb alsó a 3D grafikában használatos spherical mapping)

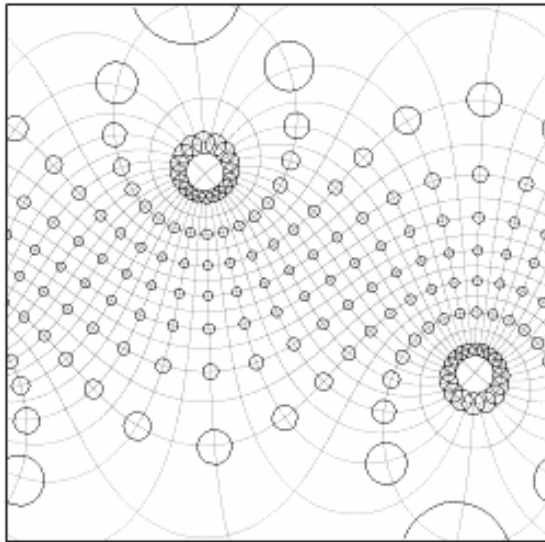
Az egyik leggyakoribb módszer a gömb kiterítésére a hengervetületek használata. 3D körökben a hengeres vetítéssel, vagy angolosan cylindrical projection elnevezéssel találkozhatunk. A térképészek sok ilyen vetületet használnak, pl. Lambert, Mercator vagy Miller féle térképek. Mint az ábrán látható, ezek a vetületek abban különböznek, hogy a henger pontjait milyen irányba vetítik a gömbre, így módosítva a méretbeli torzulásokat.

Az 1772-ben született Lambert féle vetület például csak az egyenlítő mentén torzításmentes, a Mercator féle térkép viszont nem torzítja az alakot. Ez jól látható a Tissot ábrákon, hiszen a Mercator vetületen minden kör megőrizte alakját, míg a Lambert térkép torzítja a sarkokat. A Mercator vetületen azonban az egyenlítőnél és a sarkoknál jelentős eltérés van a körök méretében. Ez azt jelenti, hogy a vetület nem mérettartó. Mivel a legnépszerűbb térképek ilyen típusúak, a legtöbb gyermek (és sajnos felnőtt) világtképében a kontinensek mérete igen torz.

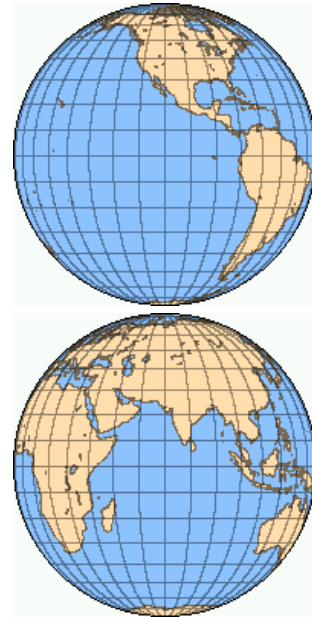
A 3D grafikában használatos hengeres vetítés leginkább a Lambert féle vetítésnek felel meg, azaz a textúra alja és teteje összenyomódik a gömbön. Ne felejtjük el viszont, hogy a 3D alkalmazásokban nem csak gömbökről, hanem tetszőleges alakú testekről is szó lehet. Ha kifejezetten gömb vagy

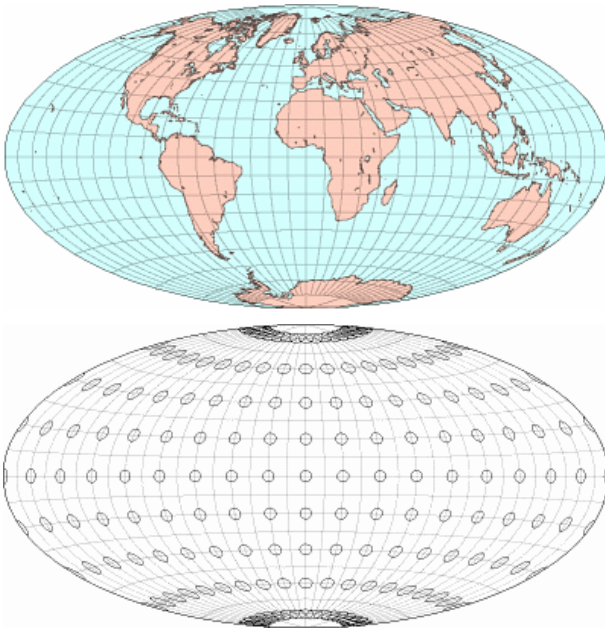
Hengervetületű térképekhez hasonló környezeti textúrák

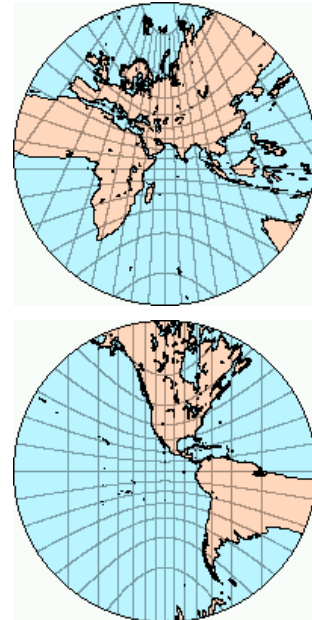
Nem hagyományos Mercator féle térkép torzítása

Síkvetítéssel készített térképek

Hammer féle ellipszis alakú térkép.

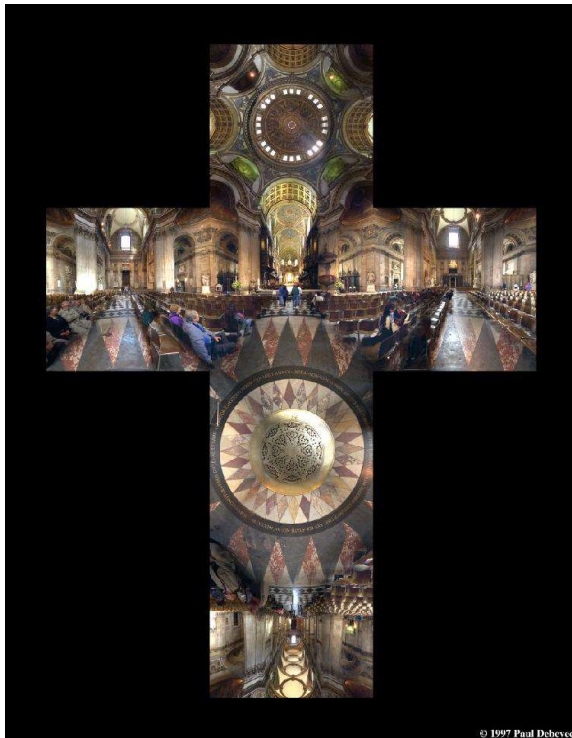
Perspektívikus vetítéssel készült térképek

ahhoz hasonló testtel dolgozunk, és a sarkokhoz közeli torzítást csökkenteni szeretnénk, akkor a cylindrical vetítés helyett a spherical mapping-et használjuk. Térképészeti szempögből ez is hengeres vetítés, csak éppen nem a henger felületére merőlegesen vetítünk, hanem a vetítés középpontja felé. A spherical mapping már sokkal inkább hasonlít a Mercator féle térképre. Az összes hengeres vetítésre jellemző, hogy a henger tengelye szabadon megválasztható. Bár térképek esetében leggyakrabban az egyenlítő van a közép vonalon, környezeti textúráknál pedig a horizont, ez azonban gyakran nem a legjobb választás.

Az eddig tárgyalt összes hengervetület nagyon erősen torzította kép tetején és alján látható pólusokat. Az ún. pseudo-hengeres

(Pseudocylindrical) vetületek ezt a hibát próbálják orvosolni azáltal, hogy a térkép nem téglalap hanem ellipszis alakú. Az ilyen térképekből is sok fajta létezik, pl. a Hammer, Mollweide és Eckert féle leképezések. Sajnos a 3D grafikában nem találkozhatunk ilyen textúrással, annak ellenére, hogy a területek arányának szempontjából igen előnyös. Sajnos az alaktartás nem jellemző erre a leképezésre.

A vetületek következő nagy csoportja síkvetületek. Ezeket a térképeket úgy hozzák létre, hogy párhuzamos vetítés sugarakat használnak, így a sík képen nem látszódik a teljes gömb. 3D grafikában a síkvetítés – planar mapping – használata pontosan ezért problémás gömbök

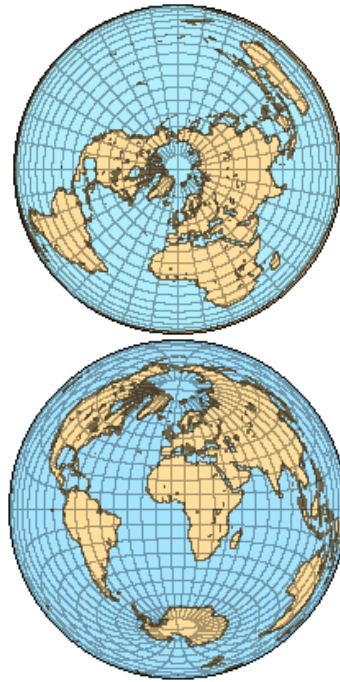

3D grafikában használt perspektívikus, 6 oldalú textúra

esetében: mivel csak az egyik oldal látható a textúrán, a test mindkét oldala ugyanúgy fog kinézni.

Ha a vetítősugarak nem párhuzamosak, hanem egy pontban találkoznak perspektívikus vetítésről beszélünk. Az ilyen vetítéseket a fenti megfontolásból ritkán használják gömbök reprezentációjára a térképészek. A 3D grafikában igen népszerű a perspektívikus vetítés egy változata, mely 6 képet használ a gömb leírására. Az ilyen textúrázás azért közkedvelt, mert nagyon könnyű fényképekkel rögzíteni a textúrát: testekről 6 irányból kell fotót csinálni, a környezetről szintén 6 képet kell készíteni különböző irányokba.

A 3D grafikában a környezeti textúrák használatánál ill. fotózásánál a legnagyobb probléma az, hogy az egész környezetről kell képet készítenünk. Ha perspektívikus textúra használatához 6 irányban akarunk fényképezni, akkor számíthatunk rá, hogy az illeszkedő élek nem fognak tökéletesen passzolni (pl. a pontatlanság vagy lencsetorzítás miatt). Éppen ezért igen közkedvelt a halszemoptika vagy a tükrögömb használata. Az első esetben két képet kell készíteni a környezetről, az utóbbi egy képen is képes rögzíteni a – majdnem – teljes környezetet. Sajnos akár a hengervetítésnél, itt is lesz olyan pont – bár csak egy – ahol a textúra egy csomóba fut össze, ez a kör alakú kép külső szélének felel meg. Érdekes módon a térképészeknek is eszébe jutott ez a leképezés, bár gyakorlati haszna valószínűleg nem sok van.

Gömbtükrő-szerű térképek

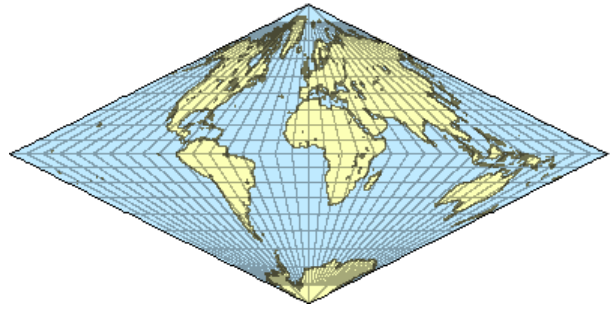
Egy gyakran használt gömbtükrös textúra.

A térképészek rengeteg érdekes, vicces és ritkán (soha?) használt térképeket is kidolgoztak. Ezekkel a 3D grafikában sem találkozhatunk:

Tanulságként mindenképpen megállapíthatjuk, hogy nem egyszerű dolog a gömböt „kilapítani”. Környezeti textúrák vagy gömb alakú testek esetében a 3D grafikai programokban alapvetően 4 lehetőség kínálkozik: 6 oldalú vetítés, henger-vetítés, gömb-vetítés ill. tükrögömbös kép felfeszítése. A 6 oldalú vetítés nagyon jó, ha megoldható a 6 oldal határának pontos illesztése. Itt nagyon kicsi torzítással kell számolnunk, és nincs is olyan pont, ahol a textúra „csomósodik”. A hengeres és gömb-vetítés gömbök esetében hasonló, de az utóbbi kevésbé torzít. A pólusoknál sajnos mindkettő egy pontba húzza a képet, így itt gyakran csúnya lesz a tükröződés. Gömbtükrös fotók használata nagyon egyszerű, de súlyos problémát szokott jelenteni az egy pontban csomósodó kép és a részletgazdagság hiánya ezeken a területeken. Mindenképpen vegyük figyelembe, hogy a különböző vetítési módszerek más és más módon torzítanak.

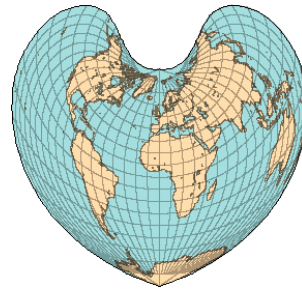
Amerikai "polyconic" térkép

Collignon térkép

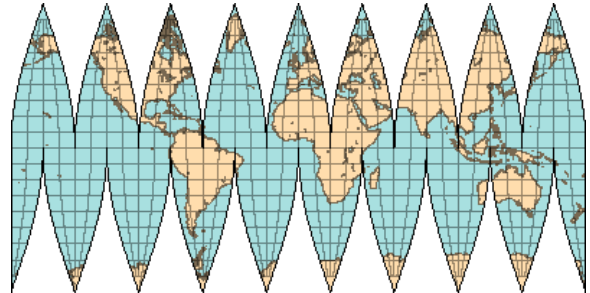
Lambert féle kúpvetület

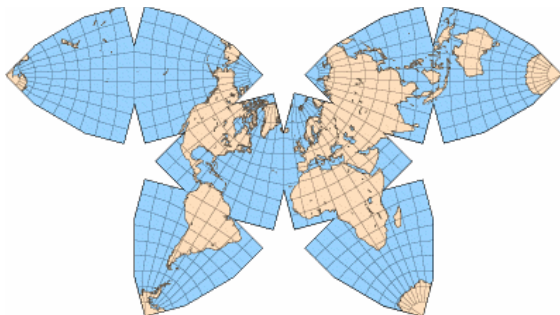
Bonne féle térkép

Arden-Close térkép

Narancshéj-szerű, felszabdalt térkép

Egy másik felszabdalt térkép